

GENÇLİK HALLERİ

2000'li Yıllar Türkiye'sinde Genç Olmak

Derleyenler:

Demet Lüküslü • Hakan Yücel

Melike Aktaş Yamaoğlu

Gözde Aytemur Nüfusçu

Leyla Burcu Dünder

Tuba Emiroğlu

Işıl Erdinç

Özlem Ezgin

Derya Fırat

Meriç Sobutay

Çağdaş Ekin Şişman

Tolga Tezcan

Yasemin Berrak Tuna

Annegret Warth

Süheyla Yıldız

EFİL YAYINEVİ

GENÇLİK HALLERİ

2000'li Yıllar Türkiye'sinde Genç Olmak

Genel Yayın Nu.: 179

ISBN: 978-605-4579-47-1

1. Basım Eylül 2013

EFLATUN Basım Dağıtım Yayıncılık Danışmanlık Yatırım ve Tic. Ltd. Şti.©2013
Efil©2013

Bu kitabın tüm hakları saklıdır.
Herhangi bir şekil ya da yöntemle çoğaltılamaz.

Sertifika Nu.: 12131

Sayfa ve Kapak Tasarımı: Türkan Sarı

Baskı ve Cilt: Ayrıntı Basım Yayın ve Matbaacılık Hizmetleri San. Tic. Ltd. Şti.

Tel: (+90) 312 394 55 90

Sertifika Nu.: 13987

EFİL YAYINEVİ

EFLATUN Basım Dağıtım Yayıncılık Dan. Yat. ve Tic. Ltd. Şti.

Vedat Dalokay Caddesi, Ulubey Sokak, No: 6/2, GOP,

Çankaya/Ankara, Türkiye

Tel : (+90) 312 442 52 10

GSM : (+90) 541 232 00 96

Faks : (+90) 312 442 52 12

www.efilyayinevi.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
SINIF, KİMLİK, KÜLTÜR VE SİYASET EKSENİNDE GENÇLİK VE GENÇLİK ARAŞTIRMALARI	2
⊙ Demet Lüküslü ve Hakan Yücel	
2000'Lİ YILLARI GENÇLİK ÜZERİNDEN OKUMAK.....	9
⊙ Hakan Yücel ve Demet Lüküslü	
GENÇLİĞİN SINIFI	25
BİT(İRİL)MEYEN GENÇLİK	26
⊙ Derya Fırat	
“YERİNE GÖRE KONUŞMAYI BİLMEK”: KENT YOKSULU GENÇLERİN DİL KULLANIM PRATİKLERİ VE DİLSEL STRATEJİLER	54
⊙ Melike Aktaş Yamanoğlu	
ÜST-ORTA SINIF GENÇ İSTANBULLULAR'IN GÜNDELİK DİLİNDEKİ “ÖTEKİ” TEMSİLLERİ: “APAÇI”, “KIRO”, “AMELE”, “VAROŞ”, “TİKİ”, “CONCON”, “CİKS”	72
⊙ Çağdaş Ekin Şişman	
GENÇLİK ve KÜLTÜRLER(İ)	93
YURTTAN GENÇ SESLER: TÜRKİYE'DE RAP MÜZİĞİN BAZI YEREL MOTİFLERİ.....	94
⊙ Meriç Sobutay	
GENÇLİĞİN KALEMİ: 2000'Lİ YILLAR TÜRKİYE'SİNDE EDEBİ ÜRETİM	110
⊙ Leyla Burcu Dündar	

FARKLI GENÇLER FARKLI KİMLİKLER	135
ENGELLİ GENÇLERİN YURTTAŞLIK SINAVI: “MÜSTAKBEL” YURTTAŞLIK VE HUDUTLARI	136
⊙ Tolga Tezcan	
TÜRKİYE’DE GENÇLİK CEZA ADALETİ: GENÇLERE RAĞMEN GENÇLER İÇİN	154
⊙ Gözde Aytemur Nüfusçu	
ALEVİ GENÇLİĞİ, DENEYİM VE TALEPLER: BİR ÖZNE OLARAK ALEVİLİK”	176
⊙ Özlem Ezgin	
ASİMİLASYON İLE KİMLİKLENME ARASINDA BİR KUŞAK: YAHUDİ GENÇLERİNİN KİMLİK STRATEJİLERİ	195
⊙ Süheyla Yıldız	
GENÇLİK ve SİYASET(İ)	223
2000’Lİ YILLARDA YENİ AKTİVİZM BİÇİMLERİ: YENİ TOPLUMSAL HAREKETLERDE GENÇLERİN SİYASAL ANGAJMANI	224
⊙ Tuba Emiroğlu	
GENÇLERİN HAYATLA BAŞETME STRATEJİSİ OLARAK GÖNÜLLÜLÜK.....	247
⊙ Annegret Warth	
İNTERNET KUŞAĞI VE SİYASİ AKTİVİZM: GENÇ SİVİLLER “YAŞ”LANIYOR.....	270
⊙ Yasemin Berrak Tuna	
SENDİKAL HAREKET İLE ÖĞRENCİ HAREKETİNİN KARŞILAŞMASI: ÖĞRENCİ GENÇLİK SENDİKASI GENÇ-SEN VE SENDİKALI/SENDİKACI ÖĞRENCİ.....	292
⊙ Işıl Erdinç	
YAZARLAR HAKKINDA	312

GİRİŞ

SINIF, KİMLİK, KÜLTÜR VE SİYASET EKSENİNDE GENÇLİK VE GENÇLİK ARAŞTIRMALARI

⊙ Demet Lüküslü ve Hakan Yücel

Bu kitap 2013 yılının Mayıs ayı sonunda başlayan ve Haziran aylarının gündemini oluşturan Gezi Parkı Olayları başlamadan üç ay önce tamamlanmıştı. Derlemeyi oluşturan metinlerde 2000’li yıllar gençliğinin son derece heterojen olduğu, önemli sorunlarla boğuşmakta oldukları ve yeni taleplerle ortaya çıktıkları görülmektedir. Her ne kadar anaakım medya ve siyasal partilerin gençlik politikalarında yeterince yer bulmamış olsa da, bizim de içinde bulunduğumuz bir grup sosyal bilimci ve gençlik sorunlarıyla ilgilenen bazı sivil toplum kuruluşları 2000’li yılların gençlerinin sorunlarına, taleplerine ve toplumsal ve siyasal alanla ilgilerine ve kurumların gençlere karşı duyarsızlığına dikkat çekmekteydi. Bu açıdan Gezi Olayları’nda gençlerin toplumsal aktör olarak ortaya çıkışı bir sürpriz değildi. Aslında Türkiye tarihi ile süreklilik içermekle beraber özellikle 1980’lerden beri genç olmanın zorlaştığı görülmektedir. Gençlerin siyasal, ekonomik ve sosyal hayata katılımı önünde büyük engeller oluşmuştur. Üstelik genç kuşaklar kendilerinden önceki kuşakların “80 sonrası kuşak” yaftalamasına da maruz kaldılar. Bu bağlamda her ne kadar gençlik konusu yeni yeni tartışılıyor olsa da sorunun Türkiye tarihi ile süreklilik içinde özellikle 80’li yıllardan itibaren Türkiye’de ve dünyada yaşanan dönüşümler eşliğinde ele alınması gerekir.

Çocukluk ile yetişkinlik arasında bir geçiş dönemi olarak tanımlanan gençlik, modernliğin bir ürünü olduğundan gençlik sosyolojisi literatürü de daha çok Batı merkezli bir literatür olarak şekillenmiştir. Ancak özellikle son yirmi yıldan beri sadece Batı’nın gençlerine değil, farklı coğrafyalarda- örneğin Afrika’da (Honwana ve De Boeck, 2005) ve Ortadoğu’da (Simonsen, 2005; Herrera ve Bayat, 2010)- gençlik kategorisine odaklanan çalışmalar sayesinde gençlik literatürü belirli bir çeşitlilik kazandı. Bu çeşitlilikle beraber “21. yüzyılın ilk on yılının sonunda, hızlı teknolojik değişim, aşırı ekonomik ve toplumsal belirsizlik bağlamında,

gençlerin yaşamı ve gençlik kimlikleri merak uyandırıcı ve merak uyandırıcı olduğu kadar da önemli olan geniş bir akademik alanın konusu olmaya devam ediyor (Geldens, Lincoln ve Hodkinson, 2011: 347)". Türkiye’de de bir toplumsal kategori olarak gençlik üzerine odaklanan bilimsel çalışmaların sosyal bilimler literatüründe çok geniş bir yer işgal ettiği söylenemez.¹ Ancak özellikle 2000’lerin ikinci yarısından itibaren konu üzerine çalışan araştırmacıların gençlik çalışmalarını hızla zenginleştirdiği de gözden kaçmamalıdır. Bu derleme kitapla, son yıllarda Türkiye’de genç olmanın farklı hallerine odaklanan lisans, yüksek lisans ve doktora tezi, TÜBİTAK araştırması, vb. gibi farklı çalışmaları biraraya toplamayı ve böylece gençlik alanının farklı noktalarına değinen bu çalışmalardan beslenecek yeni çalışmaların gelişmesine katkı sağlamayı amaçladık. Kitapta yer alan çalışmalarını yakından takip ettiğimiz “genç” araştırmacıların [genç kelimesini burada sıfat olarak kullanıyoruz toplumsal kategori olarak değil] çalışmaları bize heyecan verdiği kadar dileriz gelecekte yapılacak çalışmalara da ilham verecektir.

Derlemedeki yazılar dört ana ekseninde (sınıf, kimlik, kültür, siyaset) toplanıyor.

“Gençlerin Sınıfı” üst başlığını verdiğimiz ilk bölümdeki makalelerin üçü de gençler ve sınıfsal aidiyetin tezahürleri üzerine kafa yoruyor. TÜBİTAK araştırma projesinden hareketle kaleme aldığı “Bit(iril)meyen Gençlik” başlıklı makalesinde Derya Fırat, İstanbul, Ankara ve İzmir’de gerçekleştirilen saha çalışmasının eşliğinde giderek uzayan orta ve orta-üst sınıf gençlik deneyimi üzerine odaklanıyor. Melike Aktaş Ymanoğlu ise “ ‘Yerine Göre Konuşmayı Bilmek’: Kent Yoksulu Gençlerin Dil Kullanım Pratikleri ve Dilsel Stratejiler” başlıklı makalesinde doktora tezi saha araştırmasının bulgularından yola çıkarak yoksul ve genç olmak üzerine odaklanıyor ve yoksul gençlerin dil pratiklerini ve bunun toplumsal anlamlarını, bu pratikler aracılığıyla farklı toplumsal gruplarla kurdukları ilişkiyi/etkilenmeleri inceliyor. Çağdaş Ekin Şişman ise Galatasaray Üniversitesi’nde yapmış olduğu lisans bitime tezinden yola çıkarak kaleme aldığı “Üst-Orta Sınıf Genç İstanbullular’ın Gündelik Dilindeki ‘Öteki’ Temsilleri: ‘Apaçi’, ‘Kıro’, ‘Amele’, ‘Varoş’, ‘Tiki’, ‘Concon’, ‘Ciks’ başlıklı makalesinde üst-orta sınıf İstanbullu gençlerin ötekileştirme pratiklerini

1 Burada “ergen”ler üzerine çalışan psikoloji alanına giren çalışmaları kastetmediğimizi, toplumsal bir kategori olarak gençlik kategorisini ele alan sosyo-kültürel çalışmaları kastettiğimizi belirtelim. Türkiye’de gençlik literatürünü psikolojik ve sosyo-kültürel çalışmalar olarak ikiye ayıran ve bu çalışmaların ayrıntılı olarak değinen kapsamlı bir çalışma için bkz. Demir, 2012: 89-114.

kullanılan dil üzerinden analiz ediyor. Böylece Melike Aktaş Yamaoğlu ile Çağdaş Ekin Şişman'ın çalışmaları birbirlerini tamamlamış oluyor. Her iki makale de “dil” üzerinden giderek “kültürel pratiklerin” sınıfsal farklılaşma ve damgalama üretimindeki öneminin altını çizmekte, yani bir başka deyişle kültürel pratiklerin sınıfsallıkların yeniden üretimindeki önemlerini ortaya koymaktadır. Bu makaleler üzerinden gençlerin sınıfı adını verdiğimiz bölümle gençlik kültürleri bölümü arasındaki bağ da kurulmaktadır.

“Gençlik ve Kültürler (i) üst başlığını verdiğimiz ikinci bölümde genç kuşağın kendisini kültür üzerinden ifade ediş biçimlerini inceleyen iki makale yer alıyor. İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde yaptığı Kültürel Çalışmalar yüksek lisans tezinden yararlanarak yazdığı “Yurttan Genç Sesler: Türkiye’de Rap Müziğin Bazı Yerel Motifleri” başlıklı makalesinde Meriç Sobutay, Türkiye’de rap müziğin yerelleşmesi hikâyesi üzerinden hip hop gençlik kültürüne odaklanıyor. Türkçe rap sahnesindeki çeşitliliği ve küresel bir kültürel formu yerelleştirirken kullanılan stratejileri göstermesi açısından makalesinde Ceza, Yener ve Jön Türk adlı rapçilere odaklanan Meriç Sobutay, bu üç örnek üzerinden rap müziğin Türkiye’de tasavvuf, arabesk ve Anadolu halk figürleriyle girdiği etkileşimi ve tüketilme şekillerini gözler önüne sermektedir. Bu çalışmanın üzerinde çok araştırma yapılması gereken Türkiye’nin gençlik altkültürlerinin önemi-ne dikkat çekmesi açısından önemli olduğunu düşünüyoruz. “Gençliğin Kalemî: 2000’li Yıllar Türkiye’sinde Edebî Üretim” başlıklı makalesinde ise Leyla Burcu DüNDAR, Bilkent Üniversitesi’nde tamamladığı “Edebiyat Sosyolojisi Açısından Türk Öykücülüğü: 1990-2005” başlıklı doktora tezinden yola çıkarak ilk olarak 2000’li yıllar Türkiye’sinde “genç yazarlar”ın edebî üretimine dair niceliksel veriler vermekte ardından ise genç yazarların sosyolojik profilini ortaya koymaktadır. Böylece 2000’li yıllar Türkiye’sinde genç yazarların edebî üretimini somutlaştırmayı hedefleyen Leyla Burcu DüNDAR, bu makalesinde, genç yazarlar ve yapıtlarının niceliksel bir portresini çıkartmaktadır. Kanımızca DüNDAR’ın çalışması Bourdieu’nün alan teorisinden hareketle bir toplumsal alan olarak ele alınabilecek olan edebiyat alanında kuşak etkenine dikkat çektiği için önemli bir konuya işaret etmektedir².

2 “Edebiyat alanı” konusunda özellikle bkz. Bourdieu, 1991: s. 3-46. Ayrıca şiir üzerinden Türkiye’de edebiyat ve milenyum kuşağı arasında bağlantı kuran nitelikli bir çalışma için bkz. Özmakas, 2008.

“Farklı Gençler Farklı Kimlikler” üst başlığını verdiğimiz üçüncü bölümdeki makaleler ise gençlik kimliği ile diğer kimliklerin kesiştiği farklı örnekler sunuyorlar. Tolga Tezcan, “Engelli Gençlerin Yurttaşlık Sınavı: Müstakbel Yurttaşlık ve Hudutları” başlıklı makalesinde engelli gençlerin kendilerine biçilen yurttaşlık paydasını ve engelli gençlik yurttaşlığının ideolojik inşasını görünürleştirmeye çalışmakta, devletin yurttaşlık ve beden politikalarını engelli gençler üzerinden okumaktadır. Tezcan, TÜSSİDE tarafından yapılan TÜBİTAK araştırmasından hareketle engelli gençlik kimliğine odaklanarak üzerine çok çalışılmamış bir konuya kafa yoruyor. Gençlik-ceza adaleti üzerinden gençlik ve suçlu kimliği konusu üzerine ise Gözde Aytemur Nüfusçu “Türkiye’de Gençlik Ceza Adaleti: Gençlere Rağmen Gençler İçin” başlıklı makalesiyle zihin açıcı bir katkıda bulunuyor. Türkiye’de gençlik ve hukuk ilişkisi bağlamında ele aldığı makalesinde yargısal alan ve siyasal alan arasındaki iktidar ve tahakküm ilişkileri arasında şekillenen gençlik tahayyülünün oluşum aşamalarını sorguluyor. “Alevi Gençliği, Deneyim ve Talepler: Bir Özne Olarak Alevilik” başlıklı makalesinde Özlem Ezgin, İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku yüksek lisans tezinden hareketle Alevilik ve gençlik kimliklerine odaklanıyor. Alevi kimliğinin yükselişi sürecinde Alevi gençlerin kimlik keşfi ve kimlik pratiklerine odaklanan metninde, gençlerin Alevilik algısı bağlamında kuşaklararası süreklilik üzerinde durmaktadır. Galatasaray Üniversitesi Siyaset Bilimi’nde yapmış olduğu yüksek lisans tezinde Yahudilerin kimlik stratejileri üzerine odaklanan Süheyla Yıldız ise “Asimilasyon ile Kimliklenme Arasında Bir Kuşak: Yahudi Gençlerinin Kimlik Stratejileri” başlıklı makalesiyle bu kez kuşaklararası süreklilikler ve kopuşlar bağlamında, bir saha araştırmasının verilerini kullanarak, Yahudi gençliği kimliğini araştırıyor. “Farklı Gençler Farklı Kimlikler” başlığı altında yer alan tüm bu makalelerin aynı zamanda bu çifte kimlikler üzerinden siyaset üzerine de kafa yorduklarından pek âlâ “Gençlik ve Siyaset(i)” başlığı altında da yer alabileceklerini de ayrıca belirtmek gerekir.

Dördüncü bölümde ise gençlik-siyaset ilişkisini irdeleyen makaleler yer alıyor. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Sosyoloji Bölümü’nde bitirmiş olduğu yüksek lisans tezinden yararlanan Tuba Emiroğlu, “2000’li Yıllarda Yeni Aktivizm Biçimleri: Yeni Toplumsal Hareketlerde Gençlerin Siyasal Angajmanı” başlıklı çalışmasında gençlerin 2000’li yıllardaki yeni siyaset yapma biçimleri üzerine kafa yoruyor. Yeni Toplumsal Hareketler içinde gençler örneğinde bireyin siyasallaşmasını incelediği çalışmasında

siyasal süreçlerin ve öznelerin birbirleriyle girdikleri etkileşimi ve gençlerin siyasal güzergahlarının angajmanları üzerinde etkisini inceliyor. Almanya’da Hamburg’da bulunan Helmut Schmidt Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü’nde yapmakta olduğu doktora tezinin saha çalışması ışığında Annegret Warth, “Gençlerin Hayatla Başetme Stratejisi Olarak Gönüllülük” başlıklı makalesinde Türkiye’de sivil toplum ve gençlik ilişkisine gönüllülük üzerinden eğiliyor. Gönüllülük konusunu sosyal pedagojik bakış açısından analiz eden Annegret Warth, gençlerin gönüllülüğü hayatla başetme stratejisi olarak kullanımını yaptığı saha araştırmasının bulguları eşliğinde gözler önüne sermektedir. 2000’li yıllarda gençlerin siyaset yapma biçimleri iki farklı makalede iki farklı gençlik örgütlenmesi (Genç Siviller ve Genç-Sen) üzerinden ayrıntılı bir şekilde analiz ediliyor. Yasemin Berrak Tuna, Paris’te Sorbonne Üniversitesi’nde tamamladığı yüksek lisans tezinden hareketle kaleme aldığı makalesinde internet ve gençlik örgütlenmeleri ilişkisini Genç Siviller örneği üzerinden “İnternet Kuşağı ve Siyasi Aktivizm: Genç Siviller ‘Yaş’lanıyor” başlıklı makalesiyle incelerken, yine Paris’te Sorbonne Üniversitesi’nde tamamladığı yüksek lisans tezinden yararlanarak kaleme aldığı makalesinde Işıl Erdinç, “Sendikal Hareket ve Öğrenci Hareketinin Karşılaşması: Öğrenci Gençlik Sendikası Genç-Sen ve Sendikalı/Sendikacı Öğrenci” başlıklı makalesinde Türkiye’nin ilk ve tek öğrenci sendikası Genç-Sen örgütlenmesini analiz ediyor. Her iki makale de gençlerin siyasal aktivizmini içinde buldukları toplumsal/siyasal bağlam çerçevesinde “kopuş” ve “süreklilik” olgularına önem vererek ve saha araştırması verilerinden yola çıkarak inceliyor.

Her ne kadar bu kitapta odaklanılan dört eksen (sınıf, kimlik, kültür ve siyaset eksenlerini) gençlik çalışmaları alanında odaklanılacak çok önemli eksenler olarak görsek de bizce bu derleme kitabın bazı önemli eksikleri bulunmaktadır. İlk olarak bu dört eksen içinde yer alabilecek tüm farklı konulara odaklanma fırsatı bulunamamıştır. Diğer taraftan gençlerin tüm sorunlarına değinilememiştir. Ayrıca kitapta odaklanılan dört eksen dışında çok önem verdiğimiz alanlar olan gençlik ile cinsellik, cinsiyet ve mekân ilişkilerine odaklanan çalışmalar bu kitapta maalesef yer almamaktadır. Türkiye’de gençlik ve cinsellik, gençlik ve beden konularına odaklanan çalışmaların eksikliğini gençlik alanında çalışan akademisyenler olarak duymaktayız.³ Benzer şekilde toplumsal cinsiyet

3 Bu konuda gençlik odağı olmasa da cinsellik ve beden üzerine kafa yoran, heyecanlı karşıladığımız bir çalışma olan Cenk Özbay, Ayşecan Terzioğlu ve Yeşim Yaşın’ın

ve gençlik konularını harmanlayan, genç kadınlık⁴ ve erkeklik hallerini analiz eden, heteroseksüel kurgular ve LGBT kimlik üzerine odaklanan çalışmaların eksikliğini de hissediyoruz. Mekân ise hiç kuşkusuz gencin kimliğini ve olanaklarını belirlemede çok önemli bir rol oynuyor.⁵ Bu çalışmada yer almasa da gençlik-mekân ilişkisine kafa yoran çalışmalara çok önem verdiğimiz ve özellikle büyük kent dışında küçük kentlerde (taşrada) genç olmak üzerinde odaklanan çalışmaların eksikliğini büyük ölçüde hissettiğimizi belirtmek isteriz.⁶ Türkiye’de gençlik literatürüne dört ana eksenle önemli bir katkı sunacağını umduğumuz bu derleme kitabın başka çalışmalara ilham vermesi ve de gençlik alanındaki boşlukların doldurulması en önemli hedefidir. Gençlik alanında çalışmaların artması ve çeşitlenmesi gençlik alanında çalışan bizlerin dileğidir.

KAYNAKÇA

- Bourdieu, P. (1991) “Le champ littéraire”, *Actes de la Recherche en Sciences Sociales*, 89: 3-46,
- Çelik, K. ve Lüküslü, D. “ (2012) “Spotlighting a Silent Category of Young Females, The Life Experiences of ‘House Girls’ in Turkey”, *Youth & Society*, 44 (1): 28-48.
- Geldens, P. , Lincoln, S. ve Hodkinson, P. (2011) “Editorial: Youth. Identities, transitions, cultures”, *Journal of Sociology*, 47 (4): 347-353.
- Herrera, L. ve Bayat, A. (der.) (2010) *Being Young and Muslim. New Cultural Politics in the Global South and North*, Oxford University Press, New York, Oxford.
- Honwana, A. ve De Boeck, F. (der.) (2005) *Makers & Breakers: Children & Youth in Postcolonial Africa*, Africa World Press, Trenton, NJ& Amara, Eritrea.

derleme kitabının öneminin altını çizmekle yetinelim. Bkz. Özbay, Terzioğlu ve Yaşın, 2011.

- 4 Bu konuda bkz. Lüküslü ve Çelik, 2008: 101-118; Çelik ve Lüküslü, 2012: 28-48; Uslu, 2012: 91-101.
- 5 Mekân üzerinden gençlik kategorisine odaklanan bazı çalışmalar için bkz. Yücel, 2006; Yonucu, 2005; Yonucu, 2008: 50-72.
- 6 2010 yılında farklı örgütlenmeler içinde aktif olan gençlerle 7 ilde toplam 20 odak grup toplantısının sonucunda gençlerin özellikle altını çizdiği ayrımlardan biri de küçük kent ile büyük kentte genç olmak arasındaki farktır: “Odak grup toplantılarında sık sık bahsedilen bir başka konu ise büyük kent- küçük kent ayrıımıdır. Büyük kentler, gençlere daha fazla olanak sunan, daha “genç dostu” kentler olarak anlatılarda yerini alırken, küçük kent genelde geleneğin daha etkili olduğu, gencin rahat hareket edemediği, yapabileceklerinin kısıtlı olduğu, imkânlarının sınırlı olduğu mekânlar olarak tanımlanmaktadır. Özellikle belirtmek gerekir ki, küçük kentlerde yaşayan gençler, kendi genç olma hallerini büyük kentlerde yaşayanlarla karşılaştırdıklarında kendilerini dezavantajlı olarak görmektedirler. Gençliği homojen olarak görmek yerine, pek çok farklı kategorinin yanında büyük şehir ve küçük şehir ayrımı yapmanın da analizleri derinleştirceği gözlemlenmiştir (Lüküslü, 2010: 29)”.

- Lüküslü, D. ve Çelik, K. (2008) “Sessiz ve Görünmez, ‘Genç’ ve ‘Kadın’: Ev Kızı”, *Toplum ve Bilim* (112): 101-118.
- Lüküslü, D. (2010) *Gençlik Örgütlenmelerindeki Gençlerin Sorunları, İhtiyaçları, İstekleri ve Önerileri Temelinde Türkiye’de Gençlik Politikaları Göstergelerinin Oluşturulması Araştırma Projesi Raporu*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Gençlik Çalışmaları Birimi, İstanbul.
- Özbay, C. , Terzioğlu, A. ve Yaşın, Y. (2011) *Neoliberalizm ve Mahremiyet. Türkiye’de Beden, Sağlık ve Cinsellik*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Özmkas, U. (2008) *Şiirimizde Milenyum Kuşağı*, Pan Yayıncılık, İstanbul.
- Simonsen, J. B. (der.), *Youth and Youth Culture in the Contemporary Middle East*, Aarhus: Aarhus UP, 2005.
- Uslu, L. (2012) “Bir Odaya Sıkışmak: Büyümekle Çocukluk Arasında Kalmak”, *Fe Dergi*, 4 (1): 91-101.
- Yonucu, D. (2005) *From the Place of the ‘Dangerous Classes’ to the Place of Danger: Emergence of New Youth Subjectivities in Zeytinburnu*, Yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Yonucu, D. (2008) “A Story of a Squatter Neighborhood: From the Place of the ‘Dangerous Classes’ to the ‘Place of Danger’”, *Berkeley Journal of Sociology* (52): 50-72.
- Yücel, H. (2006), *Une Identité Générationnelle-Territoriale ? : Les Jeunes D’Origine Alévie du Quartier Gazi d’Istanbul*, yayınlanmamış doktora tezi, Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales (EHESS), Paris.

2000'Lİ YILLARI GENÇLİK ÜZERİNDEN OKUMAK

⊙ Hakan Yücel ve Demet Lüküslü

GİRİŞ: “GENÇLİK LAFTIR” AMA ÇOKLU ANLAMA VE ÖNEME SAHİP BİR “LAFTIR”

Ünlü sosyolog Pierre Bourdieu kendisiyle “gençlik”in toplumsal bir kimlik olarak oluşması hakkında yapılan bir görüşmede “gençlik laftır” der. Bu görüşmede Bourdieu, yaş grupları arasında oluşturulan bölünmelerin keyfi olduğunu anımsatmanın bir sosyolog için mesleki refleks olduğunu belirterek, tıpkı Pareto paradoksuna göre zenginliğin nereden başladığını bilemediğimiz gibi yaşlılığın da nereden başlatacağımızı bilemeyeceğimizi belirtir. Dolayısıyla hem gençlik dönemini ifade eden yaş dilimleri hem de bununla bağlantılı olarak oluşturulan ve geliştirilen hak ve görevler, toplumsal kurgular olarak, toplumsal gruplar arasında çatışma/uzlaşma sonucu “keyfi” olarak belirlenmektedir (Bourdieu, 1992: 143-144). Bourdieu’nün toplumsal alan kavramıyla ifade edecek olursak, “toplumsal alanlar”a göre yeniden üretilen, her “alan”ın kendi gençlik/yetişkinlik/yaşlılık kuralları bulunmaktadır.

Gençlik tanımı aslında tarihseldir ve belirli bir tarihsellik içinde toplumsal ilişkiler içinde şekillenmektedir. Gençlik tanımının kapsamı da, sınırları da, gençlerin hakları ve temsiliyeti anlamında, tarihsel bir olgu olarak toplumsal düzlemde kurgulanmıştır. Hem gençlik olgusunun kapsamı hem de “hak ve görevleri” zamana, topluma, gençlerin toplumsal aidiyetlerine, cinsiyetleri vb. göre farklılaşmaktadır. Benzer bir durumun diğer toplumsal olgular ve kimlikler için de geçerli olduğu söylenebilir, Simone de Beauvoir’ın ifade ettiği üzere “kadın doğulmaz olunur” saptamasından hareketle “gençlik” gibi “kadınlık”, “erkeklik” hatta “çocukluk”un toplumsal kurgu olduğu, “gençlik”in bu anlamda bir özgüllüğünün bulunmadığı savlanabilir. Ancak “gençlik laftır” sözü sadece “gençlik”in bir toplumsal olgu olmasına işaret etmez, aynı zamanda

ve bundan daha önemli olarak, sosyo-politik hareketlerin büyüünün bozulması çabası kapsamında 19. yüzyıldan bugüne dek uzanan süreçte gençliğin idealize edilmesine karşı çıkış olarak da önem taşımaktadır (Dubet, 2010: 13-14). Başka türlü ifade edersek “gençlik laftır” sözünün içeriğinin kavranması hem “gençlik miti”ne dikkat çekmesi, hem de gençliği, -her ne kadar toplumsal-siyasal bağlamdan kuşak olarak bazı açılardan ortak etkiye maruz kalmaktan sözedilebilirse de-, esas olarak sınıfsal ve kültürel anlamda çoğulluğu içinde anlamanın önemine vurgu yapması anlamında önemlidir. Bu bağlamda homojen bir gençlik algısı yerine “gençlik laftır” sözünü sık sık tekrarlamakta fayda olduğunu söyleyebiliriz. Ancak diğer yandan gençlik kategorisi tüm heterojenliğiyle sosyal bilimciler için toplumu, toplumsal değişimi ve iktidar ilişkilerini anlamak açısından önemli bir araştırma alanı sunmaktadır. Bu nedenle Türkiye örneğinden hareketle 2000’li yıllar gençlerini çalışmanın önemi- ne inanıyoruz.

“MİLENYUM KUŞAĞI”

21. yüzyılda (önceki dönemlerle karşılaştırıldığında) “gençlik uzamıştır”. Orta ve yüksek öğrenim, kentleşme, iş yaşamına giriş yaşının ve evlenme yaşının ilerlemesi gibi gelişmelerin etkisiyle gençlik yaş dilimi uzamaktadır. Ancak özellikle 2008 ekonomik krizini takiben tüm dünyada genç işsizliği can yakıcı bir hal almıştır. İstatistikler, ekonomik krizin en çok gençleri vurduğunu, tüm yaş kategorilerinin hayatlarını zorlaştırdığı ancak genç işsizliğini çok daha fazla arttırdığını gözler önüne sermektedir. Birleşmiş Milletler’in 2011 Dünya Gençlik Raporu, dünya üzerinde genç işsizlerin sayısının 75.8 milyona ulaştığının altını çizmektedir (United Nations, 2011).

Ortadoğu toplumlarında “Arap Baharı”nın patlak vermesinden önce yayımladıkları derleme kitapta, Asef Bayat ve Linda Herrera (2010) “güney” toplumlarında gençliğin yaşadıkları sorunların altını çizmiştir. Kitabın önsözünde Ortadoğu’da olup bitenleri anlamak için faydalı olabilecek istatistikler yer almaktadır. Örneğin, gençlik işsizlik oranı dünya ölçeğinde %14 iken, bu rakam Arap Baharı’nın hemen öncesindeki istatistiklerde Ortadoğu’da %25 olarak görülmektedir. Suriye toplumunda ise işsiz genç oranı %77’i bulmaktadır. Bayat ve Herrera (2010), Birleşmiş Milletler rakamlarına dayanarak, tarihin en eğitilmiş kuşağıyla karşı karşıya olduğumuzun altını çizerek, Ancak eğitilmiş nüfusun karşı karşıya kaldığı tablo içaçıcı değildir. Eğitilmiş genç nüfus işsizliğinin can yakıcılığı,

modernlik ile beraber oluşturulmuş olan eğitimin işleviyle ilgili algıları alt üst etmektedir. Bilindiği gibi tarihsel olarak modern toplumlarda eğitim, toplumsal hareketliliği (sınıf atlamayı) sağlamada kilit bir rol oynamaktaydı. Bugün ise bu tarz bir toplumsal hareketliliği sağlayamaz duruma gelmiş olduğu gözlemlenmektedir. Öyle görünüyor ki işsizlik, sadece eğitimi düşük gençleri değil, yüksek eğitim almış gençlerin de sorunudur. Tanıl Bora, Aksu Bora, Necmi Erdoğan ve İlknur Üstün'ün (2011) Türkiye'de beyaz yakalı işsizliğinin istisnai olmaktan çıkmasından hareket ederek gerçekleştirdikleri niteliksel çalışmada eğitim sisteminin günümüzdeki işlevi konusunda çok önemli bir soruyu ortaya koymaktadır: “Boşuna mı okuduk?” Konda araştırma şirketi ve İstanbul Kültür Üniversitesi işbirliğiyle yapılan *Türkiye Gençliği Araştırması 2011* kapsamında “mutlu olarak çalışacağı iş için en önemli unsurun” sorulduğu soruya verilen yanıtın %45,9 ile “gelecek garantisi” olması gençlerin gelecek kaygısını gözler önüne sermektedir.

Öyle görünüyor ki ekonomik kriz, eğitimin işlevi konusunu etkilemekle birlikte gençliğin geleceğe bakışını da doğrudan etkilemekte, gençleri bir bilinmezliğe hapsedebilmektedir. Bilindiği gibi, gençlik, çocukluk ile yetişkinlik arasında bir geçiş dönemi olarak tanımlanmaktadır. Ancak ekonomik krizle beraber bu geçişin zorlaştığı görülmektedir. Gençlik sosyolojisinde “geçiş perspektifi (*transition perspective*) olarak adlandırılan literatür, gençlikten yetişkinliğe geçişi, gencin bir iş bularak ekonomik özgürlüğünü ele alma sürecini analiz eder. Bu literatür, ekonomik krizin gençlerin güvenli bir iş bulma ve ekonomik özgürlüğünü ele alma sürecini zorlaştırdığını göstermektedir. Bu nedenle sosyal devletin gerilemesi ve gençlere yönelik sosyal politikaların yetersizliğiyle beraber giderek ailelerine daha uzun süre bağımlı olan bir genç kuşakla karşı karşıyayız. Bu literatürde önemli bir yeri olan Johanna Wyn (2011), gençlik sosyolojisi ile aile sosyolojisinin harmanlanması gerektiği, gençlik üzerine çalışanların aile üzerine daha fazla eğilmesi gerektiği konusunda çağrı yapmaktadır.

Ancak önemle işaret edilmelidir ki bu çağrı muhafazakâr, aileye seslenen, gencin sorumluluğunun sadece aileye verildiği bir bakış açısını savunmamaktadır. Yapılan çağrı sosyal devletin erimesiyle beraber neo-liberal sistemin genci pek çok olanaktan mahrum bıraktığı ve de bu sebeple ailenin gencin hayatında tek destek alabildiği kurum olarak çok daha fazla önem kazanmakta olduğuna dikkat çekmekte, bu durumu bir sorun olarak koymaktadır. Çünkü bu durum farklı sosyo-ekonomik

statülerden gelen gençler arasındaki eşitsizlikleri arttırıcı bir rol de oynamaktadır.

Bütün bu sebeplerden dolayı, milenyum kuşağı olarak adlandırılacak bu kuşağın neoliberalizmden ve ekonomik krizden ayrı düşünülmemeyeceği aşikâr. Karl Mannheim, kuşak kavramını ele alan bugün bir klasik olarak değerlendirilen eserinde bir kuşağın oluşması için somut bir bağ oluşmasının, aynı tarihsel-toplumsal birliğin ortak kaderine katılımın gerektiğini belirtir (Mannheim, 1990: 58-69). Bir başka deyişle, kuşağı düşünceleri, duyguları ve yaşam tarzları benzeşen ve unsurları oldukları toplumu etkileyen büyük olaylara benzer tepkiler veren ortak fiziksel, entelektüel ve ahlaki koşullarda yaşayan insanlar topluluğu, yaş grubu olarak ele alabiliriz (Favre, 1989: 285). Milenyum kuşağını oluşturan bu somut bağın, tarihsel-toplumsal birliğin neoliberalizmin 2000’li yıllarda girdiği kriz olduğunu belirtmek sanırız yanlış olmayacaktır. Kuşağı oluşturan bağdan bahseden Mannheim, aynı zamanda kuşağın kendi içinde homojen olmadığını da altını çizerek her kuşağın içinde var olan farklı kuşak kümeleri olduğunu da belirtir. Ancak bu farklı kuşak ünitelerinin (*generation units*) varlığına rağmen aynı dönemde ve benzer koşulların içine doğmaktan dolayı aynı kuşağın üyelerinde ortak bir kuşak bilinci oluşur. 2000’li yıllar Türkiye’sinin anlaşılmasında- tıpkı küresel ölçekte olduğu gibi- kuşak kavramının bir anahtar kelime olarak kullanılabileceğini ve içinde yaşanan küresel ve neoliberal düzenin farklı yüzlerinin bu kuşağın farklı “hallerine” odaklanarak mümkün olabileceğini düşünüyoruz.

MİLENYUM KUŞAĞINI TANIMLAMAK: TEHDİT OLARAK GENÇLİK Mİ? KAYNAK OLARAK GENÇLİK Mİ?

Bugün oldukça heterojen bir toplumsal kategori olan gençlik, bir yandan 19. yüzyıldan beri süregiden bir şekilde “ülkenin geleceği” olarak tanımlanırken, diğer yandan “tehlikeli sınıf”¹ gibi değerlendirilebilmektedir (Lüküslü, 2008). Bu bağlamda gençlik, genç işsizliği, ekonomik hayata katılım, öğrenim süresinin uzaması ve kapsadığı yaş diliminin genişlemesi olgusundan hareketle mekânsal ve kimliksel damgalanmaya en çok maruz kalan yaş grubu olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal hassasiyeti gelişmiş olan gençlerin radikalleşmesi gibi etkenler, daha şimdiden belirtlerini gördüğümüz çok boyutlu kuşak çatışmasının, başat bir top-

1 “Tehlikeli sınıf” [la classe dangereuse] kavramı hakkında özellikle bkz. Chevalier, 1958. Aynı kavramın günümüzdeki gençlik sorunları bağlamındaki tartışmalarda yeniden kullanımı hakkında bkz. Beaux ve Pialoux, 2003.

lumsal olgu olarak, yakın gelecekte de etkin olacağını, gençlik politikalarının değişmemesi durumunda gençlik karşıtı uygulamaların daha da radikalleşebileceğini göstermektedir. Bu bakımdan sadece akademik bir tartışma olmayan “kaynak olarak gençlik” ile gençliğe adeta bir “tehlikeli sınıf” olarak bakan “tehdit olarak gençlik” yaklaşımlarını tartışmaya bu noktada yer vermek anlamlı olacaktır.

“Tehdit olarak gençlik” algısı ve bunun üzerine inşa edilen araştırmalar ve politikalar gençliği tutarsızlık, biyolojik ve zihinsel kargaşa ile biçimlenmiş, bir an önce aşılıarak toplumsal hayata entegre olunması gereken bir yaş dönemi içindeki toplumsal grup olarak ele alır. “Tehdit olarak gençlik” bakış açısı gençlerin sorunlarından çok “gençlerin toplumda yol açtıkları sorunlara” odaklanırken, bu yaş diliminin biyolojik olarak sarsıntılı bir döneme işaret ettiğini ve toplumsal-ekonomik krizlerin de bu dönemi etkilediğini ileri sürer. Tehdit olarak gençlik paradigması gençlik sorununu sürtüşme, tehlikelilik ve damgalanma üçlüsü üzerinden ele alır (Vulbeau, 2001: 10-11). Bu yaklaşımda gençler denetlenmesi ve karar mekanizmalarına katılmalarının engellenmesi gereken bir toplumsal grup olarak değerlendirilir. Sözkonusu anlayış hem gençlik karşıtı ayrımcılığa kadar uzanabilen uygulamalara temel oluşturmak, hem de gençlerin paralel toplumsallaşma pratiklerini de ciddiye almamakla maluldür. Yine bu yaklaşım, gençliği tehdit, bir risk grubu olarak algıladığından ister istemez gençlerin sorunlarına değil “gençlerin neden oldukları sorunlara” odaklanmaktadır (Vulbeau, 2001: 12).

Herhangi bir toplumsal grubu “kaynak” olarak değerlendirme yaklaşımı ise, onun iç mekanizmalarını, sorunlarını çözme pratiklerini ciddiye alma, söylemlerini, pratiklerini öne çıkarmayı önceden konumlandırma çabasının, daha geniş ölçekte toplumsal sorunu onun parçalarından birinden hareketle anlama çabasının ifadesidir. Bu bağlamda “kaynak olarak gençlik [jeunesse comme ressource]” yaklaşımı gençlik araştırmaları alanı içinde bir başka önemli paradigmadır. Bu yaklaşıma göre gençlik “toplumsal kaynak” olarak değerlendirilmektedir. Vulbeau’nun tanımıyla “kaynak olarak gençlik” yurttaşlık bağlamında gençler ile demokratik yaşamın kurumlarının biçimleri arasındaki karşılıklı etkileşimine gönderme yapar, katılımı önemser (Vulbeau, 2001: 13-14). Gençlik politikaları anlamında ise bu tür yaklaşımın Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi’nin gençlik raporlarında da savunulduğu görülmektedir². Aka-

2 Bkz. *Gençlik İçin Beyaz Kitap* (2001); *Avrupa Gençlik Paketi* (2005); *Avrupa 2020 Stratejisi içinde Hareket Eden Gençlik*; *Gençlik Politikası: Ajanda 2020*.

demik olarak ise “kaynak olarak gençlik” paradigması birçok noktada mikro ölçekte ve özenli saha araştırmalara önem veren yaklaşımlarına dayanır. “Niteleyici” olabilecek özellikleriyle sosyalleşme üzerinden kentsel mekan bu bağlamda önceliklidir; bunun ardından “yabani” pratikler olarak değil tam aksine kurumlarla potansiyel karşılaşmaları içeren ikincil sosyalleşme süreçleri olarak ele alınan gençlerin pratikleri hakkında fikir yürütme önem taşımaktadır. (Vulbeau A.: s. 14-15). “Kaynak olarak gençlik” yaklaşımı sadece gençlik(ler)in anlaşılmasını sağlamakla kalmaz bununla bağlantılı olarak kuşak çatışmasının diyalogu da içerecek bir hal almasını sağlayacak bir yaklaşım olmayı da hedefler. 2000’li yıllar çoğul gençlik kimlikleriyle biçimlenmiştir. Bu çoğulluğu “kaynak olarak gençlik” paradigması bağlamında, sözkonusu gençlik gruplarının toplumsal pratiklerini ciddiye alan, bunları ikincil sosyalleşme ortamları olarak dolayısıyla da kurumlarla iletişim sağlayan özelliklerini dikkate alan bir anlayışla değerlendirilmesi doğru olacaktır. Dolayısıyla bu çoğulluk sorun değil kaynaktır.

Örneğin kent yoksulu gençler üzerine yapılan akademik çalışmalar ve bu gençlere bakış açısı tehdit olarak gençlik paradigması ile kaynak olarak gençlik paradigmasının çatışmasını açık bir şekilde gözler önüne sermektedir. Son yıllarda küresel ölçekli olarak Touraine’in tabiriyle sınıfsal olan dikey hiyerarşinin yerini gitgide yatay/mekansal düzeyde toplumsal dışlanmanın almasıyla (Touraine, 1992) oluşan mekansal-kuşaksal kimliklerin Türkiye’deki ifadesiyle “varoşu” yarattığını gözlemliyoruz. Türkiye örneğinde “varoş gençliği” olarak nitelenen, kent yoksullarının yoğunlaştığı bölgelerde mekansal/toplumsal dışlanmanın ürünü bir toplumsal olguyla karşı karşıyayız³. Bu kent yoksulu gençleri bir taraftan tehlikeli, potansiyel suçlu olarak damgalayan bir bakış açısı mevcut ise de kaynak olarak görmek de mümkündür. Damgalama, dışlanma duygusu⁴ mekansallık üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Gençlik topluluğun çatışmalarının ve sorunlarının kaynağı gibi görünerek mekansal damgalanmanın da esas hedefi haline gelmektedir. Üstelik mekana derinden bağlı olan, zamanlarının asıl kısmını mekanda geçiren gençler onun imgesini de sahiplenmek/kabullenmek zorunda kalmaktadırlar. İlk olarak bu imgeyi reddetmeyi seçebilirler. Damga uzaklaşma ve mizahla nötralize edilebilir. Olumsuz

3 Varoş kavramı hakkında tartışmalar ve bunun siyasal-toplumsal anlamları konusunda özellikle bkz. Etöz, 2000: 49-54; Aslan, 2011: 99-10.

4 Kentsel çevre bölgelerinde farklı dışlanma durumlar, bunların yaşanma biçimleri ve “dışlama” kavramının eleştirel bir değerlendirmesi için özellikle bkz. Castel, 1995: 13-21.